

11 juni 2020

Till/

Regeringen, statsminister Stefan Löfven

Kopia till klimatkollegiet:

Miljö- och klimatminister samt vice statsminister Isabella Lövin
Finansminister Magdalena Andersson
Näringsminister Ibrahim Baylan
Finansmarknads- och bostadsminister Per Bolund
Infrastrukturminister Tomas Eneroth
Landsbygdsminister Jennie Nilsson
Energi- och digitaliseringsminister Anders Ygeman

Råd till regeringen om en återhämtningspolitik som leder mot klimatmålen

Klimatpolitiska rådets uppdrag är att utvärdera hur regeringens samlade politik är förenlig med de klimatmål som riksdagen och regeringen har beslutat. I linje med detta inriktar vi årets arbete på återhämtningspolitiken efter coronakrisen, eftersom den kommer att prägla politiken under flera år framåt, omsätta betydande resurser och därmed få stor betydelse för Sveriges klimatomställning.

Krisen som ett möjlighetsfönster – att handla långsiktigt klokt i en kortsiktig kris

Regeringen har redan inlett en period av stora offentliga satsningar. Den kommer att följas av en period där det ekonomiska handlingsutrymmet kan behöva bli mer begränsat beroende på takten med vilken en större statsskuld ska betalas av och styrkan i de offentliga finanserna återställas. Detta understryker betydelsen av att i den kortsiktiga krisen handla strategiskt rätt för att också de långsiktiga klimatmålen ska vara möjliga att nå. För detta finns det betydande möjligheter.

Forskning visar att en kris ofta kan skynda på en utveckling som redan börjat. Förnybar energi, effektivisering, elektrifiering och digitalisering är exempel på underliggande trender som kan ges mycket större kraft genom återhämtningspolitiken.

På DN Debatt den 13 maj¹ framhöll rådet betydelsen av att hålla fast vid det klimatpolitiska ramverket även under en krisperiod, på liknande sätt som det finanspolitiska ramverket sedan mitten av 1990-talet varit viktigt för att Sverige ska stå ekonomiskt rustat i kriser. Coronaviruset hejdar inte på något sätt den långsamt pågående klimatkrisen, vilken kommer att leda till långt allvarligare effekter på både folkhälsa och ekonomi om de globala målen i Parisavtalet inte nås.

¹ <https://www.dn.se/debatt/regeringens-krispolitik-maste-rymmas-i-klimatramverket/>

Regeringen presenterade den 7 april en strategi för en första fas av räddningsinsatser - med fokus på att rädda liv och hälsa samt dämpa en akut våg av konkurser och arbetslöshet. Den behöver följas av en strategi för återhämtningspolitik med fokus på att få igång ekonomi och investeringar i en mer hållbar riktning. En sådan diskussion pågår redan på EU-nivå och den svenska regeringen har presenterat vissa enskilda åtgärder, men en inhemsk strategi för återhämtningspolitiken återstår att ta fram.

Klimatpolitiska rådet välkomnar att regeringen nyligen inrättat ett klimatkollegium under ledning av statsministern och med uppgiften samordna och inrikta genomförandet av regeringens klimatpolitiska handlingsplan. Av statsministerns uttalanden framgår att kollegiet kommer att få en viktig roll när Sveriges ekonomi ska återstartas efter coronapandemin.

Som ett underlag för kollegiets arbete lyfter Klimatpolitiska rådet i detta brev fram fyra punkter för en återhämtningspolitik som kan bidra till klimatomställningen. Innehållet baseras på det analytiska ramverk som rådet utvecklat och på rådets tidigare rekommendationer, tillsammans med forskning om tidigare samhällskriser. Detta är ingen uttömmande beskrivning eller färdig checklista. Coronakrisen är okänd mark, liksom att utforma en hållbar återhämtningspolitik med sikte på noll nettoutsläpp av växthusgaser. I en sådan situation är snabb återkoppling, lärande och succesiv utveckling extra viktigt, i linje med hur regeringen för närvarande stegvis utvecklar den kortsiktiga krispolitiken.

1. Forma en tydlig och sammanhållen berättelse

Erfarenheten av tidigare kriser och strukturomvandlingar, inte minst omläggningen av energisystemet i kölvattnet av oljekrisen på 1970- och 1980-talen, visar betydelsen av en berättelse som skapar mening och sammanhang i det som sker och på så sätt motiverar till kollektiv handling. Genom att syftet och fördelarna med omställningen gjordes tydliga, och genom aktiv samverkan i samhället, kunde Sveriges oljeberoende radikalt minska, vilket även visade sig bidra starkt till utsläppsminskningar.

Målet att Sverige ska bli världens första **fossilfria välfärdsland** är en bra grund till en sådan berättelse, med brett politiskt stöd. Investeringar i effektivisering, fossilfrihet, digitalisering och resurseffektiva och cirkulära affärsmodeller kan bygga Sveriges nya konkurrenskraft. Det finns också starka kopplingar mellan minskad fossilanvändning, folkhälsa och ökad motståndskraft inför framtida kriser. Hela samhället kommer att bli vinnare i denna omställning.

Den gemensamma berättelsen förutsätter konsekvent och uthållig kommunikation och agerande från politik och myndigheter. Den ”gröna omställningen” behöver vara bärande för både strategi och genomförande av återhämtningspolitiken. Klimatpolitiska rådets rekommendationer från mars 2020 om att ge relevanta myndigheter tydligare uppdrag, ökat ansvar och kompetens för klimatomställningen blir ännu mer angelägna när stora resurser kommer att sättas in i återhämtningspolitiken.² Detsamma gäller rådets rekommendation från 2019 om att inkludera effekter på klimatmålen i regeringens propositioner och beslutsunderlag.³

² Klimatpolitiska rådets rapport 2020, kap 4, rek. 2-5.

³ Klimatpolitiska rådets rapport 2019, sid 34-35

En sammanhållen återhämtningspolitik som tar sikte mot det fossilfria välfärdslandet har goda förutsättningar att harmoniseras med den inriktning mot grön omställning, digitalisering och ett mer motståndskraftigt/resilient samhälle som diskuteras på EU-nivå.

2. Investera i fortsatt omställning – inte återställning

En återhämtningspolitik som enbart syftar till en allmän återstart av ekonomin blir inte ens i bästa fall neutral utan riskerar, genom de mycket stora resurser som tillförs, att bli en konserverande kraft som motverkar den klimatomställning som påbörjades innan krisen. Dessutom riskerar den att försvaga Sveriges konkurrenskraft. Möjligheter för klimatomställningen bör tas tillvara i alla offentliga insatser i återhämtningen. Det handlar om bland annat följande:

a. **Utforma alla stöd utifrån hållbarhetskriterier och undvik inlåsning i fossila system.**

Ett grundläggande krav är att inte utforma stöd som direkt eller indirekt subventionerar fossil energi eller skapar andra inlåsningar i ohållbara system. Rådet konstaterar exempelvis att regeringen avstått från hållbarhetskrav vad gäller de omfattande garantier som givits till flygbranschen. Det ställer ökade krav på andra insatser för att inte konservera dagens fossilberoende transportsystem.

b. **Offentligt stöd måste åtföljas av reformer**

Erfarenheter efter bland annat finanskrisen (2008-2009) tydliggör att ”gröna investeringar” inte ger avsedd effekt om befintliga regelverk eller subventioner verkar i motsatt riktning. Regeringen bör metodiskt undanröja hinderande regelverk som identifierats i arbeten med exempelvis fossilfria färdplaner och strategiska innovationsprogram. Kraftigt fallande priser på fossil energi gör det enklare att ta bort de subventioner (skattelättnader och undantag) av fossil energianvändning som finns kvar, vilket rådet tidigare rekommenderat.⁴ Samtidigt kan budgetunderskotten begränsas. Ett annat exempel är att verkställa den reform regeringen aviserat för sänkt skatt på reparations-, återanvändnings- och uthyrningstjänster, vilket skulle kunna stimulera den klimateffektiva tjänstesektor som drabbas hårt under pandemin.

c. **Stöd de hållbara beteenden som uppstått**

Coronakrisen har snabbt tvingat privatpersoner, företag och myndigheter att agera på nya sätt, exempelvis med distansarbete. Det ger möjlighet att understödja beteendeförändringar som är resurseffektiva och minskar klimatpåverkan. Låt den offentliga sektorn gå i spetsen för en ny nivå av digitalisering, exempelvis genom resfria möten och digitala vårdtjänster. Satsa på utbildning och investera i nödvändig teknik.

3. Använd etablerade samverkansinitiativ, planer och verktyg

Klimatpolitiska rådet framhöll i sin rapport i mars i år att genomförandet av de färdplaner som tagits fram inom initiativet Fossilfritt Sverige bör prioriteras i regeringens klimatpolitik.⁵ Befintliga färdplaner för fossilfri konkurrenskraft kan bli en extra tillgång för Sverige på vägen ut ur krisen.

⁴ Klimatpolitiska rådets rapport 2019, s.37, 73

⁵ Klimatpolitiska rådets rapport 2020, kap.4, rek 6

Genomförandet av färdplanerna bör vara en väsentlig del av återhämtningspolitiken med åtaganden från både politik och berörda företag, där systematisk uppföljning är central. Detta kräver en sektorövergripande ansats, i linje med syftet med regeringens klimatkollegium.

Klimatpolitiska rådet har även identifierat långsamma tillståndprocesser som ett hinder för omställningen.⁶ Snabbt ökade resurser till myndigheter och domstolar, och kortare handläggningstider, skulle snabbare möjliggöra betydande investeringar.

Klimatklivet och Industriklivet är existerande styrmedel med redan fungerande administration och inläggande ansökningar. Regeringen bör se till att bemyndiganderamar och andra regelverk inte begränsar utnyttjandet av budgeterade medel under krisen. Ytterligare resurser kan tillföras som en snabb insats, samtidigt som regelverken kan justeras utifrån tidigare utvärderingar och återhämtningspolitikens syften.

Stadsmiljöavtalen är ett etablerat system där staten medfinansierar investeringar i hållbara stadsmiljöer. Här finns utrymme för betydligt större satsningar än vad som hittills gjorts. Klimatpolitiska rådet har föreslagit att all statlig medfinansiering av transportinfrastruktur bör följa liknande principer.⁷

4. Satsa kostnadseffektivt genom synergier

Utgångspunkten för återhämtningspolitiken är att staten kraftfullt och under en begränsad tid behöver stimulera ekonomin för att begränsa den ekonomiska nedgången och arbetslösheten. Kostnadseffektiviteten främjas av att investera i områden som *dessutom* bidrar till klimatmålen och andra långsiktiga samhällsmål. Bedömningen behöver göras ur flera dimensioner, som sysselsättningseffekt, spridningseffekt i ekonomin, strukturomvandling och konkurrenskraft, tillsammans med möjligheterna att nå klimatmålen. Detta kan också bidra till att stärka legitimiteten och acceptansen för den förda politiken.

Hinderkartan för omställningen ritas om

Klimatomställningen drivs av många stora och små förändringar i teknik, processer, normer och beteenden. Klimatpolitiska rådet har tidigare lyft fram lösningar som möjliggör ett mer transporteffektivt samhälle och elektrifiering av såväl transporter som industriella processer. Också hinder har belysts för att dessa ska få fullt genomslag - från brist på kunskap om möjliga lösningar och höga kostnader för ny teknik till brist på infrastruktur, insatsvaror och investeringar samt regelverk som skapar inlåsningar i existerande teknik.

Coronapandemin och dess ekonomiska och politiska efterdyningar kommer att påverka både möjligheter hinder, och därmed omställningens hastighet. Samtidigt innebär återhämtningspolitiken större resurser och ökade frihetsgrader i förhållande till gängse budget- och statsstödsregler. Om dessa resurser används ansvarsfullt och smart skapar det förutsättningar för en accelererad klimatomställning med utveckling av hållbara tekniska lösningar och affärsmodeller och ett mer konkurrenskraftigt svenskt näringsliv.

⁶ Klimatpolitiska rådets rapport 2020, s. 65-66

⁷ Klimatpolitiska rådets rapport 2019, s.69-70

Klimatpolitiska rådet kommer under året att utveckla och bredda analysen av dessa frågor, i dialog med andra experter, forskare och representanter för klimatomställningens aktörer. En sammanvägd bedömning av regeringens återhämtningspolitik ur ett klimatperspektiv kommer att presenteras i rådets årsrapport i mars 2021.

Med vänlig hälsning,



Klimatpolitiska rådet

gm Ingrid Bonde, ordförande